

Пламен Сивов

ЦЪРКОВНАТА КРИЗА В НАС

Дълги и хладни коридори, в които стъпките отекуват. Високи сводове, мрачни стълбища, по които не минава никой. Появата на непознат посетител в сградата предизвиква нещо средно между недоумение и досада и извиква неприятни опасения. Тук работят хора на средна възраст 60 години и навсякъде се е просмукал характерният мирис на неподдържано жилище. Преклонната възраст на обитателите на сградата задава и стил на работа на тези труженици — мудни преписки отлежават в прашни папки с връвчица и надпис “Дело”, а повечето от служителите имат вид на току-що събудили се от следобедната си дрямка, при това с неохота.

Не се намираме сред героите на Илф и Петров от съветско учреждение от 30-те години. Краят на века е и пред нас е разтворила врати Софийската митрополия на Българската Православна Църква.

Причината за посещението ми е необходимостта да се сдобия с Устава на БПЦ. Логично беше да реша, че в Митрополията разполагат с Устава като основен устройствен документ на БПЦ и смятах да го поискам за ксерокопиране.

Възрастният служител, до който се добирам с искането си, първо дълго ме разпитва за какво точно ми е нужен документът. Бездруго съм ползвал протекциите на доверен служител от църковната администрация, но това се оказва недостатъчно. В разговора служителят успява да му придаде значение на свръхсекретна бумага, до която обикновените граждани не могат да стигнат току-така. В крайна сметка, след дълго ровене Уставът е открит и ми е показан отдалеч. Поискам да го снимам. Служителят явно не очаква да стигна толкова далеч. Мисълта няколкото листа да напуснат макар и за малко сградата му се вижда, меко казано, оскърбителна и той ми отказва с думите: “Не може. Уставът ни трябва.” От въпроса ми за какво точно им трябва, той видимо се смуцава, но бързо намира отговор: “Ами... правим понякога някои... справки.” Не се питам кога е направена последната справка, за да не се впусна в тъжни размисления.

Ситуацията, погледната откъм формалната житейска логика, е абсурдна. До абсурда обаче ще ни се наложи да прибъгваме неизбежно, ако се опитаме да разберем действията (или по-скоро бездействията) на църковните администратори на всички нива — от портиера до висшите чиновници.

Държавата, мудната държава със своята вродена ретроградност и неподатливост към модернизиране — дори тази наша бивша социалистическа държава вече се прости (дано да е завинаги) с учрежденията от подобен тип и изпрати техните служители в заслужена почивка. Едва ли някъде из дебрите на държавните структури е останало такова безбурно илф-и-петровско кътче в чистия си вид, където група добродетелни пенсионери да услаждат последните години на трудовия си стаж със спомени от войната, а “работата” да си тече според закони, непроменени от десетилетия. Но това, което за държавата стана неприемливо, икономически неизгодно и дори абсурдно, за Църквата се оказа съвсем в реда на нещата — да остави административния си апарат в това състояние, в което го завариха промените. Разбира се, наивно би било от моя страна да очаквам да видя в Митрополията съвременни офиси, млади хора, които тракат с клавиатурите на компютрите, факсовете жужат, секретарки разнасят кафета и писма, а посетителите се чудят как да се оправят в този хаос. Подобни розови видения за модерно администриране са явно съвсем неоправдани за една институция като Църквата. Поне в очите на нейни-

те земни ръководители. Засега.

Началото на тази статия може да подведе читателя. Въпросът за състоянието на църковната администрация е много сериозен — както в материален аспект (Църквата губи огромни суми от нереализирани доходи от имотите си и ги губи най-вече поради некомпетентно управление и липса на всякаква инициативност да защити имуществените си интереси), така и в духовен — тази администрация формира образ за себе си като за нещо вкаменено и на практика излишно. Но колкото и да ме огорчава сегашното положение на нещата, ще подмина този въпрос с надеждата, че ще дойдат по-добри времена, когато желанието за административни реформи от страна на миряните ще срещне добрата воля на църковниците. Причината да започна статията си по този малко заядлив начин е убеждението ми, че тъжно-комичната реалност в сградата срещу бившия КОРЕКОМ в София е добър повод за размисъл върху духовната ситуация, свързана с Църквата в България.

П О З И Ц И И

Църквата е онази част от общественото пространство, където се пазят, почитат и преутвърждават нравствените основания на обществото, задават се моралните му “параметри”. Метафизичната задача на Църквата – да бъде Царство Божие на земята – в социалните си измерения придобива плът и кръв в конкретната ѝ функция да бъде морален коректив. Разбира се, това не е единствената роля на Църквата, но е най-осезаемата и представлява програмата-минимум на общественото ѝ присъствие. И наистина – ако в своите храмове, манастири, свещеници и миряни тя се окаже неспособна да изяви светогледната и най-вече моралната алтернатива на *мира сега*, в мярата на тази своя неспособност тя ще загуби и качеството на *коректив* на морала на обществото, ще се превърне в негова *функция*.

Това изключително опасно и пагубно за земната Църква движение, уви, вече се е случило у нас в лицето на официалната църковна йерархия; то очертава границите на все по-често произнасяното понятие “църковна криза”. Считам за погрешно обаче динамиката на процеса на превръщането на Църквата от коректив във функция на обществения морал да се свързва само и непосредствено с официалната църковна йерархия. Едно такова съждение крие много опасности от залитания и погрешни интерпретации; то може да се случи само на най-повърхностно оценъчно ниво и няма да ни каже нищо за истинските причини за сегашната ситуация.

За съжаление у нас темата за църковната криза отдавна е наложила един-единствен език и стил на говорене, крайно неадекватен и вреден за Църквата. По силата на превърналите се в стереотип масови очаквания, които всъщност определят обществения подход към Църквата, изцяло се пренебрегва идеята за “*споделена собственост*”. Тази идея би могла да подскаже на обществото ни тона на правилното говорене *за* и мислене *на* Църквата. Споделената собственост предполага и споделена отговорност и предотвратява откъсването и дистанцирането от обекта на внимание и анализ. Решаващо в една такава нагласа е съзнанието, че земната Църква започва от *мен*, че *лично аз* съм отговорен за църковната ситуация, че в *моето* отношение към Бога е ключът за решаване на проблема; с една дума – с осъзнаването на простичкия факт, че всички ние – и миряни, и йерарси – сме *грешници* в Църквата и сме там, за да търсим спасение – заедно, като си помагаме и служим един на друг. Такава за

мен е основата на прословутото църковно съзнание, за което пишат в програмните си документи десетките православни движения и сдружения и към което призовават богословите ни. Това съзнание е най-естественият резултат от истинска православна вяра и ако го имаме (а ние явно го нямаме), следва – без излишни вайкания – да положим усилия най-вече в посока укрепване на вярата си, изцяло по силата на принципа “делото за спасяване на давящите се е дело на самите давящи се”. Че миряните, вярващите православни християни имат право да искат реформи в Църквата, е безспорно. Когато обаче това право се упражнява с неясна цел и неподходящи методи, процесът заплашително започва да наподобява безвкусния спектакъл, който свикнахме да наричаме “политически живот”.

Призивите за реформи в Църквата, когато са насочени единствено към църковната йерархия, са всъщност насочени към празно пространство. Защото истинската тъкан на Църквата са вярващите; това сме всички ние, няколко милиона кръстени в Православието миряни, имащи по-големи или по-малки основания да наричат себе си “християни”. Никога не бива да забравяме, че всички свещеници, владици и дори патриархът са получили духовния си сан и заемат църковните си длъжности с единствената цел да провъзгласяват Божието Царство на света, на обществото, в което Църквата ги е пратила да служат. Да, смисълът на цялата йерархия е именно да служи и той не е бил друг от апостолски времена. Възвестяване чрез служение – ако запомним тези думи, ще спрем да виждаме в Църквата и нейните йерарси самозатворена и самодостатъчна система на закостенели отношения, които се въртят около пари и власт¹.

И така, в никакъв случай не бих определил църковната криза у нас като криза на йерархията. По скоро бих потърсил основанията ѝ в онази мисловна нагласа, която разделя обществото от собствените му институции и ги разглежда и се съотнася с тях като с чуждо тяло.

Корените на тази мисловна нагласа, особено що се отнася до Църквата, могат да бъдат илюстрирани с най-разнообразна културно-историческа фактология, от която съм подбрал няколко показателни примера.

В историята на родната ни филмова индустрия има един филм, който си играе с цял куп образи и колективни спомени от народната ни памет. “Господин за един ден” е филм за българската селянина “на един определен етап от нейното развитие”, а именно периода

Истинската тъкан

на Църквата са

вярващите – близо

осем милиона

кръстени в

Православието

миряни

¹В прехода от коректив към функция най-далеч стигнаха църковниците от дядо Пименовия кръг. “Алтернативният синод” беше рожба именно на политически, а не на църковни (духовни) процеси и това даде вкус и цвят на всичките му прояви в последствие – те не бяха нищо повече от неадекватни от догматична гледна точка реакции на външни дразнителни. Само в такъв план могат да бъдат разбрани споровете около канонизацията на Левски, освещаването на “църквата на Ванга” и много други прояви както на легитимния, така и на “алтернативния” синод.

Православното
християнство
така и не вдъхнови
никой от малкото
ни гении

между двете световни войни.

Главният герой Аспарух (Пурко), в прекрасното изпълнение на Т. Колев, подтикнат от беднотията, открадва шепа дребни монети от кутията за лепти в селската църква. На излизане многодетният крадец се спира пред Иисусовата икона. С уста, пълна с грешни грошове, пред безмълвно-укорния поглед на божеството, Пурко с благопристоен жест изплюва една по една монетите в шепа и смутено обяснява: “Понеже много ми трябват... Аз, като се оправя, ще ти ги върна...”

Българската литература като че ли не избилства с иконни сцени. Напрягайки и без това бедната си литературна памет, се сещам единствено за две: коленичилите майка и деца пред “замислената куна” в едно Вазово стихотворение, в молитва за баща си, който е на фронта. Другата поетическа асоциация, завръщаният се в бащината къща лирически герой на Димчо Дебелянов, потопен изцяло в поетиката на това завръщане, “впил морен поглед в старата икона”, търсещ може би дълбоко в себе си корените на една забравена вяра.

Описаните сцени бих характеризирал с две думи: носталгичен наивизъм, с което не искам да поставям под въпрос художествената им стойност. Този наивизъм, когато се касае за религиозни сюжети, е особено забележим при Вазов, и то най-вече в серията му детски религиозни стихотворения. Едно от тях започва по следния начин: “Дядо Господи, прости ми, /моля ти се от душа.” Един мой познат (протестант) саркастично подметна по повод на това стихче “Защо Дядо? Защо не “Бате” или “Лелинчо”? Това безобидно, но показателно стихче ме подтикна към опит да проследя как българинът е успял да смъкне Бог от статуса му на библейски Отец до някакъв си родов дядо. Не ми е известна друга православна или инославна християнска култура, която да е провела такава последователна теопрофанация. И тъй като Вазов (дядо Вазов) отдавна е вече там, откъдето “*no traveller returns*”², не ни остава нищо друго, освен сами да се опитаме да разгадаем лъкатушните пътища на битовизацията на сакралното.

Иван Хаджийски отдавна е забелязал този странен феномен – в българското народно съзнание Божието не намира израз в духовните стремежи на нацията, а потъва в езически-доминираните импулси и прояви на битовизма.

За разлика от иконните сцени, образът на селския поп си е извоювал трайно място в пантеона на хумористичните и присмехулни пос-

тижения на литературните ни велики мъже, за да се концентрира окончателно в сцени от рода на “Попът по бели гащи хранел свинята на двора” (“*Нивелацията*”, Чудомир) или пък в пикантни и закачливи истории за сексуалните трепети на българския поп и монах у Елин Пелин (“*Под манастирската лоза*”). И нима можем да си припомним без да ни задави чувство за срам безчислените “народни” песни със заглавия като “Продават се бели манастири”, “Калугер ми смига” и пр., в които се осмиват монасите и свещенството и в които “народният гений” се е погаврил със самата идея за религиозна нравственост?

Естествено, в името на справедливостта, трябва да спомена и положителните образи: най-силните от тях са отец Иеротей (“*Под игото*”) и, разбира се, Паисий, представляващи “добрия” край в православната скала. (Съзнателно не разделям реалните исторически фигури от литературните персонажи; интересуват ме архетипните образи и отношения, които са надлитературни и надисторически). Но тези положителни образи бледнеят пред общо-взето забавния ореол, окръжаващ вместо нимб “имиджа” на българския свещеник.

С голямо съжаление трябва да отбележим факта, че православното християнство така и не вдъхнови никой от малкото ни гении. Най-безспорният от тях, Ботев, дори “развенча” Бога на вярващите, заменяйки го с бога на разума и на парижките барикади. (“Православните скотове”, съставляващи основната част от малкия ни народец, се оказаха въпреки всичко достатъчно достойна кауза, щом Ботев не се поколеба да умре за тях.) Здравите атеистични устои на българина, в миналото активно подчертавани от критиката, в сегашните условия не ни навяват друго освен печал. Нацията, чрез която християнството достигна до славянския свят, която го превърна в своя съдба и която го опази през годините на робството, в новата си история се оказа ялова откъм православни мислители и творци. Сравнението с религиозното наследство на Русия просто се натрапва; “Лигата на войнстващите безбожници” и откритите гонения там не успяха да нанесат такива поражения, каквито наблюдаваме у нас.

В историята на всяка нация има моменти, личности и събития, които стават определящи за нацията и я изразяват до степен, която никога после не може да бъде надмината. В такива периоди нацията е най-съответна на себе си; преди и след тях тя, може да се каже, не е на сцената, а зад завесата. Съвсем не е необходимо излизането на световната сцена

²... страната неоткрита, от която /не се е връщал никой пътник още.” (“*Хамлет*”, У. Шекспир, превод на Гео Милев)

да бъде грандиозно събитие. В повечето случаи то минава съвсем незабелязано и след много време (понякога векове) националната памет го идентифицира като собствената си тотална еманация; превръща го в основен архетип. Често то се определя като “приносът на еди-коя си нация в световната култура или история” и именно характера му на принос го отличава от други същностни за нацията събития, които обаче са, така да се каже, от местно значение. Такова за нас, българите, е Априлското въстание.

Смятам, че с предаването на източното, по-късно православно християнство на славянството, българският народ е изживял този свой апогей. Образът на щафетата, макар и с модерен привкус, може би добре илюстрира ситуацията, в която народът ни исторически се съотнася спрямо Православието. Актът на предаването на щафетата включва едновременно елемент на отдаване, дори на оплождане и на загубване, опразване от нещо същностно. От славянските нации единствено Русия донесе забележим духовен плод, в който акт пък тя се осъществи по неповторим и велик начин. Евангелските слова за различните съдове и тяхната различна ценност (Рим. 9:21) се отнасят еднакво добре както за хората, така и за нациите.

Много по-късно, в началото на новата ни история строителите на съвременна България е трябвало волю-неволю да направят един изключително важен избор, който може би изглежда незначителен на фона на впечатляващото разгръщане на културния и политическия живот на късното българско Възраждане. Става въпрос за избора на характера на българската национална Църква по времето на борбите за независима Екзархия. Цялата тогавашна и преследваща ни и досега интерпретация на тези процеси остава на нивото на реализация на националната идея; патосът на българската Църква завинаги прие дамгата на възрожденско-националното и никога не се извиси (или по-скоро смири) до дълбинно-духовните аспекти на случилото се. Възприемайки Православието изцяло в категориите на традиционна национална ценност, политическият елит, който проведе и реализира възжеленията си за самостоятелна Църква, остана сляп за духовното ѝ съдържание, загърби го, пренебрегна го като нещо второстепенно спрямо патриотичния идеал. “Църквата е опазила българщината през вековете на робството”, “Православието е традиционното изповедание по нашите земи” – от тогава досега малкото политически гласове в подкрепа на Църквата повтарят тези клиширани мотиви. Българският политик (а и средностатистическият български клирик, за съжаление) никога не видя в Православието ценност сама за себе си, а в Църквата – стълб и крепило на Истината, същата тази Вселенска Истина, от която черпи силата и характера си религиозният гений на руснака или гърка. Мисля, че именно в тази посока трябва да се вгледаме, ако искаме да открием причините за безплодието на народа ни в религиозната сфера от столетия насам. Не става въпрос (както е било в Русия) за някакъв разрив на интелигенцията с Църквата или на интелигенцията с “народа” и неговата “правда”. Такива разриви у нас никога не е имало. Просто БПЦ в нейното земно измерение, такава каквато я знаем днес, се роди, заразена от политически интриги и канонични нарушения, а нейната организационна самостоятелност дойде по пътя на извличането на максимална изгода от противоречията в църковната сфера между русите и гърците. Църковната независимост увенча политическите, а не все още неясните духовни възжеления на българина. Църквата безвъзвратно възприе ролята на разменна монета между партии и политици. Оказа се прекалено заета да балансира вътрешни и външни интереси, за да се концентрира върху духовната си мисия.

Може би подобни разсъждения ще се сторят на някого безпочвени или крайни. Затова ще призная, че въпреки всичко гледам на Църквата и то на Българската Православна Църква като на най-ценното, което народът ни е имал някога. Навярно звучи абсурдно на фона на всичко написано досега, но като християнин вярвам, че без Православието – макар и поднасяно на народа ни често пъти деформирано, битовизирано, политизирано – щеше да ни липсва нещо решаващо-същностно. Но за да възприемем Църквата като ценност, трябва да се освободим от натрапената ни представа за нея, от неприсъщите ѝ белези, от несъществените ѝ прояви и най-сетне – от собствената си първична идея за нея. Ако мога да перифразирам един съвременен богослов, не ние трябва да влизаме в Църквата, а да оставим Църквата да влезе в нас и да ни преобрази. Само когато и ако това движение се случи с нас и в нас, можем да примирим привидните антитези на парадокса – да се подчиняваме като вярващи, но и да търсим отговорност от йерарсите – отново като вярващи.

Тази жива динамика, присъща на здравия църковен организъм, у нас не съществува.

*Църковната
независимост
увенча
политическите, а
не духовните
възжеления на
българина*

Ако за Църквата у
нас се заговори
нормално и
спокойно, интере-
сът към нея ще
нарасне

Д

а се доказва, че обществото ни е религиозно неграмотно ми се струва излишно. Тази неграмотност е очевидна и произтича от извори много по-стари от четиридесет и пет годишния комунистически режим. Така или иначе, простото й провъзгласяване няма да ни доведе далеч, тъй като няма изгледи тя да бъде преодоляна в близко бъдеще. Но почвата за едно небезразлично в добрия смисъл общество може да се подготви ако щете дори на подсъзнателно ниво – като се пропагандира (и демонстрира) трезво, зряло отношение към Църквата и нейната мисия. Пример за обратното са спекулациите – съзнателни или не – около църковните празници и свързаните с тях битови традиции. Така в деня на св. Андрей Първозвани например обществото ни научава множество любопитни подробности около “вярванията” народни – за това, че на този ден мечките влизали в бърлогите си и се подготвяли за зимен сън, а бабите готвели не знам какви си блюда, но не се и споменава дори кой, собствено, е св. Андрей и защо Църквата го почита, а това е смисълът на самото празнуване. Каква голяма полза биха допринесли всички тези радиопредавания и вестници, ако просто замълчаха по темата, ако в края на краищата оставеха Църквата на мира!

На фона на общата криза църковният въпрос е изтласкан в покрайнините на общественото внимание и спорадичното покриване на религиозна проблематика се извършва единствено на езика на таблоидите. Правилата на играта на медийния пазар само стимулират самовъзпроизводството на журналистическа некомпетентност. Като резултат обществото бавно и сигурно загубва вековните си навици за съотнасяне с Църквата в нейните духовни и мистични измерения. Синодалният разкол, сектите и врачки-светици – това са темите, които медиите свързват с понятията “православие” и “църква”, но тези асоциации стават на километри далеч от естествения контекст на Православието и Църквата – християнската вяра.

Сигурен съм, че ако в един момент за Църквата у нас се заговори нормално и спокойно, интересът към нея ще нарасне. Тогава ще има и хора на изкуството, вдъхновявани с християнски тип вдъхновение, които ще създадат свое малко островче на християнско осмисляне на света – чрез православна журналистика, литература, музика, театър, всякакъв вид художество; пространство, което да позволи на Православието да бъде изявявано *и като гражданска позиция*.

Защото Църквата не е просто една от темите в обществото. Независимо кой как разбира духовното, тя е централната духовна тема, тъй като има пряко отношение към основните въпроси на духа; вътре в нея отговорите на тези въпроси са дадени в чист вид. И няма как да е другояче, защото в Църквата е явена пределната Истина в лицето на Въплътения се Бог. Там е и ключът към национално самопознание. В кризата на идентичност, в която сами се доведохме, не виждам друга посока, към която да се насочи търсещият себе си колективен дух на България.

Независимо от характера си на универсално послание, носещо Благата вест, през вековете Православието като живо същество е влизало в живота на нациите, пренареждайки ценностите на различни култури. Едновременно с това то винаги е имало един същностен център, определяем във времето и пространството, който е концентрирал блясъка и напрежението, трагизма и отвъдността на православното християнство. Предобраз на тази концентрираност (от библейска гледна точка – богоизбраност) виждаме в индивидуалното лице на Авраам, а по-късно – в колективното лице на Израил. Националните християнски култури пък се самоопределят в отношението си към двата велики центъра на християнството – Константинопол и Рим.

Б

ългария се оформя като нация и култура под влиянието на Византия, макар че голяма част от историята си прекарва във войни с Империята³. Огромното наследство на византийската култура днес не само е пренебрегнато, но и непрекъснато се проблематизира и разрушава поради невежество и криворазбрано чувство за национално достойнство. В търсенето на европейска идентичност националната ни култура се оказва в шоково състояние на несъвместимост и това чувство няма нищо общо с икономическата ни изостаналост. Митът за българската “европейскост” сериозно се разтърсва, докато все повече хора имат възможност да видят със собствените си очи и да изградят свое независимо мнение за европейското културно пространство. Преследващото ни чувство на дълбока, същностна непринадлежност ще расте, ако знамето на европейската ни идентичност продължава да бъде размахвано в името на примитивни политически каузи, основаващи се на идеята, че западното благополучие може да бъде постигнато, ако се присъединим към няколко международни структури.

В този смисъл общото византийско минало на Балканския полуостров е единствената обе-

³Както пише К. Леонтиев, “Българите са възпитани от гърците, както чехите са възпитани от немците” (Във “Византизмът и славянството”).

динителна кауза за народите от тази част на света. Отделната балканска идентичност има за основа православно християнство. Само от полза за нацията би било, ако източноправославната духовност и свързаната с нея практика се разберат добре от медиите, от управляващата класа и от всеки, който заявява, че определя себе си като православен християнин.

Н

е бих се нагърбил да формулирам някаква “рецепта” за оздравяване на духовния климат на общественото съотнасяне с Църквата. Все пак мога да посоча поне няколко съществени елемента, които опосредстват връзката на миряните с Църквата и са решаващи за поддържане на църковното съзнание.

На първо място навярно трябва да си припомним занемарената у нас истина, че **енориите** са основната форма на църковния живот в Православието и да започнем да търсим начини да ги съживим. Огромен потенциал от свободна гражданска активност може да бъде събуден, ако свържем в правилни организационни форми благовестителската, социалната и културната функция на християнската община, обединена около евхаристийната трапеза.

И тъй като в Църквата вярата е една, но всеки се самопостига в нея в някаква специфична мяра, можем да видим и ролята на **манастирите** като своеобразен “духовен авангард”, най-пълен изразител на корективната роля на Църквата да бъде образец за нравственост. Ако монашеството, по Божие благоволение, изживее подем, подобен на този в страни като Гърция, Сърбия и Румъния, българинът неизбежно ще преоткрие разликата между екскурзия и поклонничество, между туристически интерес към културните паметници и трепета на благоговението пред прекрасните ни манастири и свети места.

За да преживее този трепет обаче, масовият българин ще трябва първо да осъзнае нуждата от **религиозно образование** – за себе си, но преди всичко за своите деца – и да преодолее негласната съпротива на държавни институции и отделни политици срещу тази очебийна обществена нужда. От въпроса за религиозното образование произтича и въпроса с **богословското образование**, което е призвано да осигури пастирски кадри за Църквата. От неговото качество, от обвързаността му със здравата светоотеческа традиция, с живото богослужение, с реалностите на съвременното зависи до голяма степен лицето на Българската Църква, нейното бъдещо място в общественото пространство. Кадрите на Църквата са следващият, може би най-важен стълб на църковния живот; те съставят **клира** и от тях зависи “здравето” на земната Църква.

На последно място ще спомена и **православните организации** на миряните – фондации, движения, сдружения и православни братства, които все още търсят своето място и осъзнават своята мисия, а навярно най-съществената мисия, която могат да си вменят, е тази на посредник между останалите елементи на църковния живот. Тяхната независимост от икономически и политически интереси, отговорни за тежката подвижност на църковната администрация, ги прави предпочитани партньори за съвместни проекти на чуждестранни православни организации и сестри-Църкви. Възникнали като спонтанен отговор на реални обществени нужди, нестопанските организации на православна основа може би повече от всеки друг могат да претендират за адекватно отношение към религиозния въпрос в българското общество. Тяхната мисия на този етап е да създадат обществена среда за Православието, в която да ангажират не просто вярващи, но и добре подготвени в съответните области хора.

Естественият въпрос, който се поражда от една такава теза е: къде са подготвените (дори чисто теоретично) хора? Можем ли изобщо да говорим за някакъв перспективен човешки потенциал, на който Църквата да може да разчита, или отговорът на този въпрос следва да отложим за неопределено време? Мисля, че проблемът може да бъде маргинализиран още дълго, но младите в Църквата имат своя шанс за изява и защита на своите интереси и сега. Православно мислещата интелигенция не бива да допусне да се поддаде на настроенятия, обхванали интелигенцията ни като цяло, защото ролята ѝ в Църквата ѝ налага редица отговорности в това трудно време. Летаргията е непростима, защото именно сега е моментът, когато трябва всячески да се помогне на йерархията – да не се отчуждаваме от нея, да преодолеем отмъстителното чувство за политическа справедливост; да станем възискателни и критични към свещенството без да губим чувство за мярка.

Начинът на съотнасяне на обществото с Православната Църква предопределя и съотнасянето му с всички останали религиозни групи. Съвременният подход към въпроса със сектите в България е следствие на вътрешно противоречиви нагласи и взаимоизключващи се принципи. От една страна общественото съзнание се старее да остане лоялно към конституционното положение за свобода на вероизповеданията; от друга е скандализирано от отрицателния си

*Можем ли да
говорим за някакъв
перспективен
човешки
потенциал, на
който Църквата
да може да
разчита?*

Православието
ще остане
периферно
явление, докато
самата нация
остава периферна
на себе си

опит от дейността на сектите. Опитвайки се да си изгради работещ критерий, с който да “отсява” опасните от безобидните групи, държавата нескоро забърква (доста забавен всъщност) коктейл от псевдо-либерална фразеология, шпиономания и откровена ксенофобия, като гарнира всичко това с равни части разсъждения за психични манипулации и за това, че “ние сме си православни”. Последните години на горчив опит едва ли са оставили у някой някакви съмнения, че това не може да бъде ефективен подход, както в познавателен, така и в практически смисъл.

Обществената и държавната воля за решаване на проблема със сектите (доколкото такава воля изобщо има) неизбежно би се разпиляла в казуистика, ако към тях се приложат някакви правни критерии и мерки. Единствено в Църквата – в нейното знаково пространство – понятието “секта” може да има някакъв смисъл и всеки опит да се изкове наново това понятие на базата на светски парадигми е предварително обречен на неуспех. Една разумна светска политика би открила в Църквата единственото средство за свеждане на влиянието на сектите до минимум. При това не става въпрос за някакво извънредно овластяване на Църквата да се бори с това, което тя самата нарича “секта” и “култ”; достатъчно е да се създадат минималните необходими условия Църквата да започне да изпълнява мисионерските си функции. Така, без да се предприемат репресивни мерки срещу сектите, тяхната област на действие ще се стесни до неизбежния за всяко нормално демократично общество минимум. Оттук и необходимостта от активна правителствена подкрепа за БПЦ, и то поради прагматични, а не криворазбрани патриотични мотиви. При това тази подкрепа трябва да приеме съвсем нови форми и да усвои малко по-ефективни и за двете страни методи. Простите ежегодни финансови инжекции играят по-скоро ролята на поредната доза наркотик.

Х аосът, в който се намира страната ни, освен всички несгоди, които поражда, има и едно спасително качество – в него всичко е възможно. Отнесено към Църквата, това наблюдение може да ни даде така необходимия позитивизъм за погледа ни напред. Криза в Църквата безспорно има и тя трябва да бъде осъзната в нейните най-дълбинни основания, каквито и разочарования от нас самите като народ да ни донесе това. Освен това, за да изградим наново работещи структури на Църквата, навярно ще трябва да се простим с някои илюзии; да се примирим с мисълта, че Православието едва ли ще донесе (поне не толкова бързо, колкото би ни се искало) духовно възраждане на нацията – колкото и да си мечтаем, очевидно не са налице обективните условия за това; че още дълго време то ще остане периферно явление – докато самата нация остава периферна на себе си, не се самопознава, не се самопостига, не влиза в своя катарзис, в своето колективно покаяние. Естествено, като вярващи винаги трябва да помним, че това, което днес ни изглежда невъзможно и непредставимо, може да се окаже част от Божия промисъл за нашия народ.

Не е по силите на шепа личности и организации да повлияят върху културни пластове, затлачвани с десетилетия. Бихме поели и голям духовен риск, ако си вменим ролята на нови покръстителни. Скромната си задача виждаме в това: да поддържаме у себе си и сред нашите съмишленици онази мисловна, културна и житейска нагласа, която ни кара да се чувстваме неотделима жива част от Христовата Църква, съзнателно да търсим православната Истина и да споделяме спокойно и с любов вярата си. А какво ще излезе от това – не е наша работа да знаем.

Пламен Сивов е роден през 1970 г. в Сливен. Завършил е право в Софийския университет "Св. Климент Охридски", специализирал е в САЩ в областта на нестопанските организации. Автор на публикации по проблемите на благотворителността. Изпълнителен директор на фондация "Покров".